Bij de opening van dit *vijfde* Congres van de Partij van de Arbeid gaan mijn gedachten in de allereerste plaats uit naar de man, die vanaf de oprichting van de Partij haar voorzitter is geweest, naar *Koos Vorrink.* Gij hebt Vorrink op uw vorige Congres in 1953 opnieuw tot voorzitter gekozen. Maar reeds enkele maanden nadien werd hij zo ziek, dat hij het werk aan anderen moest overdragen. En nu, aan de vooravond van de candidaatstelling voor het Partijbestuur, heeft hij het moeilijke en harde besluit moeten nemen, zich niet opnieuw candidaat te stellen voor het voorzitterschap. Een hard en moeilijk besluit. Juist in *deze* tijd, Vorrink was immers één van de drijvende krachten bij de oprichting van de Partij van de Arbeid. Hij zag de vorming daarvan als een vernieuwing van het partijbestel in ons land, als een *doorbreken* van oude scheidslijnen, als een poging om, mede door in een verwoestende oorlog gewonnen inzichten, tot een gezonde partijstructuur te geraken. Vorrink is jarenlang voorzitter geweest van de SDAP. Maar hij was nimmer één dergenen, die aarzelend stond tegenover het nieuwe bestand, of terugverlangde naar de oude vormen. Integendeel, Vorrink heeft in daad en gedachten, in zijn vele openbare spreekbeurten en in een nog groter aantal discussies binnenskamers, de nieuwe partijpolitieke verhoudingen met grote kracht bevorderd. De vijftig bladzijden, door Vorrink geschreven in 'Socialisme in de Branding', de uitgave verschenen bij het vijfjarig bestaan van de Partij van de Arbeid, zijn daarvan één doorlopend getuigenis. De openingsrede, door Vorrink uitgesproken bij het begin van het vorige Congres, was daarvan een tastbaar bewijs.

De strijd rondom het vraagstuk der politieke partijformatie is heviger geworden in ons land. Wij zullen daarover op dit Congres nog meer hebben te spreken. Gedwongen te zijn, het strijdperk te verlaten, terwijl de strijd scherper wordt, onder de omstandigheden, zoals zij voor Vorrink gelden — wie ook maar iets van Koos begrepen heeft, weet, hoe dit besluit tot terugtreden thans, hem moet hebben aangegrepen. Een hard en moeilijk besluit Omdat naast de binnenlandse situatie, de *buitenlandse* politiek, het vraagstuk der Europese samenwerking, het vraagstuk van de gezamenlijke verdediging van de vrije wereld tegen een communistische dreiging, zijn volle belangstelling had. Koos heeft veel, zeer veel van zijn krachten verbruikt voor *deze* kant van de strijd om nieuwe maatschappelijke vormen. Zijn steeds herhaalde bezoeken aan congressen der zusterpartijen in het buitenland, zijn telkens opnieuw aanwezig zijn bij en deelnemen aan de discussies binnen de Socialistische Internationale zijn een bewijs voor zijn grote activiteit op dit terrein. Niet meer te kunnen meedoen, nu de grote beslissingen schijnen te naderen, is — ik herhaal het — hard.

Ik weet zeker namens U allen te spreken, wanneer ik Vorrink toewens de verzachting van zijn leed, wanneer ik vanaf deze plaats, *die zijn plaats is,* hem de volle zekerheid geef van ons aller voortdurende warme medeleven met hem. En namens U allen spreek ik ook, als ik hem dank breng voor het ontzaglijk, bijna bovenmenselijk vele, dat hij in dienst van de Partij, voor de Partij, voor het land en voor de socialistische beweging, nationaal en internationaal heeft betekend.

Ook voor wat Koos heeft betekend voor zovelen van ons in jeugdbeweging en Partij persoonlijk, voor onze plaats in de Partij en in het leven, wil ik hier mijn dank uitspreken. Gij zult straks een andere voorzitter kiezen. Ik doe niemand te kort, wanneer ik zeg, dat wat drijfkracht en toewijding betreft, Koos Vorrink
[missing]
Vorrink daarop een uitzondering te moeten maken. Het besloot aan U voor te stellen, speciaal daarbij denkend aan het buitenlandse politieke werk van Vorrink, over te gaan tot het opricbten van een Vorrink Instituut voor de studie van buitenlandse politieke vraagstukken. *(Instemming van de zijde van het Congres.)*

Ik neem uw applaus als bewijs voor uw instemming en als de wil om aan het Partijbestuur op te dragen de nodige maatregelen tot uitwerking daarvan zo spoedig mogelijk te nemen.

Wij hebben op andere, menselijk gewoner wijze, als ik dat mag zeggen, afscheid te nemen van partijgenoten, die gestorven zijn. Ik kan slechts enkelen noemen. In hen zou ik U willen vragen *allen* te herdenken, die de beweging trouw hebben gediend. Ik noem *Woudenberg.* Hij diende de arbeidersklasse, waaruit hij voortkwam, op een plaats in de vakbeweging eerst, later jarenlang als secretaris-penningmeester van de SDAP — en hij was daarna — tot aan zijn pensionnering — de eerste algemene secretaris-penningmeester van de Partij van de Arbeid. Hij diende met een nooit aflatende trouw, met een constante eenvoud. Hij was steun en toeverlaat voor zeer velen. En èlke functie, die hij bekleedde — het lidmaatschap van de Raad van Amsterdam, het lidmaatschap van de Eerste Kamer — werd belangrijk, omdat *hij* haar waarnam. Zijn werk voor de Partij was vrijwel afgerond. Wij zullen het ons blijven herinneren — ook later — door de grote gaafheid.

Ik noem *Franke.* Hem viel de moeilijke taak ten deel, na de oorlog in een Amsterdam, geslagen door het verlies van het grootste deel van zijn Joodse burgers, en geteisterd door een sterk gegroeide en fervente communistische activiteit, het vertrouwen in de democratie

te herstellen, op de enige wijze, waarop dit herstel mogelijk was: door onafgebroken rustig doorwerken. Franke is zijn plaats blijven innemen, ook toen hij wist dat verder werken misschien zijn gezondheid kon schaden. Ons blijft slechts over onze dank uit te spreken voor zijn grote aandeel in het herstel van het vertrouwen in de democratische werkmethode, dat Amsterdam ons laat zien.

Ik noem *Jan Spronkers.* De propagandist, die de *andere* kant van datzelfde werk voor zijn rekening nam: het moeizame werk van het doen doordringen van het sociale en het socialistische besef, zoals de Partij van de Arbeid dit verstaat, tot in de kleinste plaatsen van het platteland, in een gewest, dat door de samenstelling van zijn bevolking daarvoor slechts moeilijk toegankelijk scheen. Dat nu ook in Zuid-Holland nieuwe mogelijkheden tot groei aanwezig gebleken zijn, is mede te danken aan het zich zelf nimmer ontziende, onvermoeide harde zwoegen van Spronkers.

In het verslag van de Partij vindt U nog vele andere namen. Gij hebt allen in uw omgeving mensen weg zien vallen uit de kring der Partij. Ik wilde U vragen, hen allen een ogenblik in stilte te herdenken.

De ontwikkeling van de Partij in de afgelopen periode is in vele opzichten verheugend geweest Ik herinner U allereerst aan de verkiezingsuitslagen — in een land met *geheime* stemmingen, en meer dan één partij, nog altijd de beste graadmeter voor volksinvloed. Het is steeds nodig, indien mogelijk, bij het beschouwen van verkiezingsresultaten een *aantal* jaren te overzien, om zich niet te laten verleiden tot onjuiste conclusies op grond van toevallige gebeurtenissen. Welnu — ik stel tegenover elkaar de uitslagen van de verkiezingen voor de Tweede Kamer, de Gemeenteraden en de Provinciale Staten (dan hebt gij alle *drie),* in 1948, 1949 en 1950 — en de uitslagen voor diezelfde verkiezingen in 1952, 1953 en 1954.

[missing]

Staten 1950: 1.243.000 - 1954: 1.565.000; winst 322.000

De stemmenpercentages

Kamer 1948: 25,6 pct. - 1952: 29,0 pct.; winst 3,4 pct.

Raden 1949: 25,2 pct. - 1953: 28,1 pct.; winst 2,9 pct.

Staten 1950: 25,7 pct. - 1954: 29,4 pct.; winst 3,7 pct.

In machtsposities

Kamer: stijgingvan 27 op 30 zetels(op 100)

Raden: stijging van 2207 op 2381 zetels (op 11.308, resp. 11.304)

Staten: stijging van 156 op 190zetels(op 590)

Uit al deze cijfers spreekt een *volkomen gelijkmatige opmars.* Een sprong vooruit over een periode van vier jaar van telkens rond 3 pct. van het *totaal* aantal stemmen, en *meer dan 12 pct. relatieve* winst in *aanhang* voor de Partij van de Arbeid. Ik noem dit laatste percentage ook om een bijzondere reden. Uit de gegevens in ons jaarverslag gepubliceerd is het U bekend, dat op 31 December 1952 — het laatste kwartaalcijfer vóór het vorige congres — ons ledental rond 111.100 bedroeg. Thans is het gestegen — misschien heeft Albrecht nog betere cijfers, er komt elke dag een portie binnen — tot 122.600. Dat is een stijging in iets meer dan twee jaar van ruim 10 pct. Ik weet, dat het behalen van deze winst aan nieuwe leden uw werk is geweest, en ik dank U namens het Partijbestuur voor deze activiteit en in U de duizenden werkers in het land. Maar ik zou er niet aan voorbij willen zien, dat de grondslag voor deze ledenwinst is gelegd in de verkiezingsacties, en dat zij ligt in het werk van de partijgenoten in de vertegenwoordigende lichamen en in de regering — in die gehele reeks van werkzaamheden, die de Partij van de Arbeid sinds haar oprichting heeft gekend. Zeker — het mandement van de r.k. bisschoppen, waarover ik straks nog iets meer wil zeggen, heeft — en daarvoor kunnen wij dankbaar zijn — de stijging van het ledental ongetwijfeld bevorderd. De beroering, door het mandement gewekt, heeft uw spankracht vergroot, en heeft in niet onbelangrijke mate bijgedragen tot het geven van een politieke gestalte in de vorm van het toetreden tot de Partij van de Arbeid, aan het proces van bewustwording, dat blijkens de verkiezingsuitslagen reeds enige jaren gaande was.

Het is bijzonder verheugend te weten, dat *alle* gewesten en *alle* stedelijke federaties tot de groei van het ledental van de Partij hebben bijgedragen. U kunt dit weer afleiden uit de gegevens verwerkt in het jaarverslag. Over de periode October 1952 — October 1954 — de twee boekjaren, welke het verslag omvat, bedraagt de vooruitgang gemiddeld ruim 8 pct. Sommige gewesten en stedelijke federaties blijken echter aanmerkelijk sterker te zijn gegroeid dan dit gemiddelde percentage. Ik noem daarvan enige, vanwege de *politieke* aspecten van die bijzondere groei. Juist omdat die groei plaats vond in streken waarop wij oorspronkelijk als socialistische beweging weinig vat konden krijgen. Het gewest Zuid-Holland (omvattende de provincie zonder Den Haag en Rotterdam) groeit met 11 pct. — evenzo Zeeland. Gelderland brengt het tot 14 pct. nieuwe leden in twee jaar tijds. Noord-Brabant tot 15 pct., en Limburg overtreft de rest met een winst, die 25 pct. in twee jaar

bedraagt.

Nu weet ik, partijgenoten, dat met name in Brabant en Limburg, ondanks die groei, ook vandaag nog het aantal *leden* van de Partij in vergelijking tot het aantal

[missing]

achterstand, en is daarmede opnieuw uitdrukking van het proces van bewustwording, dat ten grondslag ligt aan de doorbraak. De cijfers voor Zuid-Holland zijn reeds overtroffen en de stijging bedraagt op het ogenblik 15 pct.

Toen in de laatste maanden de vragen rond de doorbraak zo sterk in het centrum der belangstelling kwamen te staan — en het met de nationale economische ontwikkeling, die ik altijd zo nauwkeurig mogelijk in cijfers probeer te volgen, niet slecht ging — heb ik mij gewend tot die grote hoeveelheid van gegevens, die samen het verkiezingsresultaat van 1952 opleverden. Ik heb getracht deze gegevens te onderzoeken aan de hand van die andere groep van cijfers, die uit de volkstelling 1947 bekend is: de cijfers betreffende de kerkelijke gezindte. Ik wil U niet vermoeien met details, en zal hier slechts een tweetal conclusies vermelden, welke op de doorbraak betrekking hebben. Daarbij stel ik voorop, dat rekening is gehouden met het feit, dat de volkstelling in 1947 en de verkiezing voor de Tweede Kamer in 1952 plaats vond, en dat er een verschil in leeftijdsopbouw is bij de onderscheiden kerkgenootschappen. Ik vermeld mede, dat bij het onderzoek steeds de verkiezingsresultaten voor KVP en KNP *tezamen* zijn genomen.

De eerste algemene conclusie uit het onderzoek is, dat, om een verklaring te vinden voor het aantal op de Partij van de Arbeid uitgebrachte stemmen, het nodig is om aan te nemen, dat van al degenen, die bij de volkstelling mededelen tot de R.K. Kerk te behoren, *12 tot 14 pct.* stemt op de Partij van de Arbeid. In de grote stedelijke centra in Brabant en Limburg loopt dit aantal op tot 20 pct., en stijgt soms nog daarboven uit.

Een tweede hoofdconclusie, eveneens berustend op een veelheid van cijfers, is: Van degenen, die bij de volkstelling aangeven te behoren tot de Ned. Hervormde Kerk, stemt *35 tot 40 pct.* op de Partij van de Arbeid, waarbij overigens natuurlijk plaatselijk vrij grote verschillen optreden.

Deze uitkomsten zijn de uitdrukking van een *massa-verschijnsel,* dat *niet* kan berusten, de Nederlandse volksaard in aanmerking genomen, op onverschilligheid. Het kan ook niet berusten, daarvoor is het te massaal, op een recalcitrant zijn, op het kiezen van een oppositie óm die oppositie. Het is slechts te verklaren — en de Partij van de Arbeid heeft

haar propaganda steeds daarop gericht — als men het ziet als de uitdrukking van een bewuste keuze, die niet geschiedt *ondanks* de geloofsovertuiging of tegen die geloofsovertuiging in. Voor een deel geschiedt deze politiek bewuste keuze waarschijnlijk niet direct *op basis van* de geloofsovertuiging, maar zij wordt dan toch ook niet ondervonden als in strijd daarmee. Voor een ander deel — en Protestants-Christelijke Werkgemeenschap en Katholieke Werkgemeenschap in de Partij zijn daarvan de levende bewijzen — geschiedt die bewuste politieke keuze voor de Partij uitdrukkelijk *vanuit* de geloofsgemeenschap.

Het lijkt mij niet zonder betekenis, de vraagstukken, welke ons ten aanzien van de Nederlandse partijformatie bezig houden, te plaatsen in een algemener verband. De strijd der arbeiders, begonnen in de vorige eeuw, die tot een socialistische strijd werd, gevoerd door grote groepen in West-Europa, kan men, met een grote mate van recht, karakteriseren als een emancipatie-strijd, een strijd voor ontvoogding, een strijd om recht voor allen. Het heeft mij bijzonder getroffen, bij de reis, die ik door de Verenigde Staten heb gemaakt, in hoeveel opzichten de strijd om gelijke rechten voor de negers en door de negers, gelijke trekken vertoont met de emancipatie-strijd der arbeiders in West-Europa. En is, wat zich in Azië voltrekt, en in Afrika aan de gang is, niet eveneens in de grond van de zaak een emancipatieproces, een drang naar een plaats onder de zon? De strijd, die met zulk een ontwikkeling gepaard gaat, kan de vorm aannemen, historisch, van een klassestrijd, een [missing] anti-thetische, en is het isolement [missing] de strijd tot resultaat voert, vindt een ingroeien in de maatschappij plaats, onder gelijktijdige wijziging van de maatschappelijke verhoudingen. De antithese reikt over naar de synthese, het isolement wordt vervangen door de aanraking. Wie de socialistische beweging in haar verschillende perioden bestudeert, zal vele van de hiervoor genoemde kenmerken tegenkomen, doch zij zijn van algemener toepassing.

De strijd, gevoerd door het r.k. volksdeel in ons land, heeft ook in veel opzichten het kenmerkende van een emancipatie-strijd. De liberale voorvaderen van professor Oud waren niet altijd zo liberaal, als het andere volksgroepen betrof. Nu echter de weg naar de emancipatie van het r.k. volksdeel in ons land grotendeels is afgelegd — en welke socialist zou zich daarover niet verheugen! — wordt de vraag van isolement of aanraking steeds dwingender gesteld. Ik meen, dat wij er goed aan zullen doen, het mandement ook vanuit deze achtergrond te benaderen.

Wanneer een emancipatiestrijd er een is van werkelijk gelijk recht voor allen, en niet één, die gestreden wordt onder de vaan van het gelijke recht, om, na een overwinning, de overwinnaar tot onderdrukker te doen worden — ook dat komt voor — moet zij *binnen* de groep gepaard gaan met een proces van democratische bewustwording. Het vraagstuk van isolement of aanraking, van afsluiting of openheid, is er niet slechts één van groep tot groep, maar ook een vraagstuk van de enkeling binnen de groep. Wie het mandement leest, zal *beide* kanten, zij het op wel onderscheiden wijze, behandeld zien. Wij hebben begrip op te brengen voor deze probleemstellingen, ook wanneer wij uitspraken en gevolgtrekkingen, als in het mandement gegeven, gedeeltelijk afwijzen. Wij zijn beslist ook in de socialistische organisaties, nationaal èn internationaal, nog niet aan het eind van onze *eigen* discussie rond de vragen van isolement en aanraking, van afsluiting en openheid, van klassebewustzijn en gemeenschap.

Na het verschijnen van het mandement heeft het Partijbestuur zijn houding bepaald en zijn antwoord en oordeel, voor zover dat hem toekwam, gegeven in de bekende, in het Verslag opgenomen, verklaring. Daarna heeft *de Partij* uiting gegeven, en hoe sterk — aan haar ongebroken wil, vast te houden aan de grondslagen van de doorbraak op de Kaderdag te Utrecht, De door duizenden ook in het land beluisterde rede van Ruygers trof ons allen diep. Straks zal partijgenoot Willems, de voorzitter van de Katholieke Werkgemeenschap in de Partij, U mededelen, waartoe het beraad in haar kring heeft geleid. Ik moge hier, met het oog op die beslissing en de gevolgen, die daaruit voor de verdere ontwikkeling in ons land zouden kunnen ontstaan, één enkele zin uit de verklaring van 8 Juni 1954 herhalen, namelijk deze:

'Het bestuur van de Partij van de Arbeid acht zich verplicht in *alle duidelijkheid* er op te wijzen, dat, indien de thans ingeleide ontwikkeling een plaats in de Partij voor de katholieken onmogelijk zou maken, zulks de thans reeds scherper geworden politieke verhoudingen nog verder moet toespitsen en *onvermijdelijk gevolgen* zal *hebben* voor de mogelijkheden tot kabinetsformatie en voor de thans bestaande politieke samenwerking.' Aan deze opvatting is sedert 8 Juni *niets* veranderd.

Er is nog een andere passage in de verklaring die ik in uw herinnering zou willen terugroepen. De volgende:

'Het *karakter* van de Partij van de Arbeid brengt mee, dat haar streven steeds er op gericht is geweest de tegenstellingen in ons volk niet groter te doen worden dan

onvermijdelijk is, en te overbruggen, waar mogelijk is.' En dan volgt:

'Als gevolg van bepaalde formuleringen en standpunten van het mandement zullen de scheidslijnen in ons volk worden verscherpt en zulks in een tijd, waarin

[missing]

schappelijk leven is gebleven. Eén van de gevolgen is geweest, dat het NVV zich verplicht zag de samenwerking in de Raad van Vakcentrales te beëindigen. Dat betekent een stap terug in de verhoudingen. Maar de uitsluitende verantwoordelijkheid daarvoor ligt bij hen, die de grondslag van de samenwerking, die een minimum van onderling begrip en wederzijds respect niet kan ontberen, hebben ondergraven. Wij hebben als Partijbestuur de rechtmatige verontwaardiging van het NVV begrepen, over de onjuiste en daarom grievende en onrechtvaardige motieven, waarmee in het mandement het verbod voor een r.k. om lid te zijn van het NVV opnieuw wordt gerechtvaardigd. Dat de kerken verontrust zijn over de toenemende onkerkelijkheid in Nederland kunnen wij verstaan en aanvaarden. Maar dat verschijnsel heeft — ik wees daarop reeds nadrukkelijk op de Kaderdag — heel andere, maatschappelijk diepere oorzaken dan het bestaan of de activiteit van de Partij van de Arbeid of het NVV. Wij erkennen, dat er verschil bestaat tussen politieke en sociale activiteit. Maar gij allen weet, dat de moderne vakbeweging in ons land niet alleen veel heeft bijgedragen tot de stoffelijke, maar ook tot de geestelijke verheffing van de arbeiders.

Wij trachten de zorg te begrijpen, die de stellers van het mandement heeft bewogen. Wij vragen van onze kant, als politieke partij, dat men *onze* bezorgdheid, op grond van de uitspraken in het mandement, verstaat over de democratische en over de geestelijke vrijheid, die de grondslag vormen van ons volksbestaan, en die wij, zo nodig, *gezamenlijk* hebben te verdedigen tegenover de totalitaire dreiging van een communistisch imperialisme, en die wij, zo mogelijk, *gezamenlijk* hebben te verrijken en te verdiepen.

Van het mandement naar de economie is een grote sprong — maar wij hebben in onze politiek met beide te maken.

De economische toestand in ons land kan worden gekarakteriseerd met één enkel woord: *hoogconjunctuur.* De omvang van de productie is groot, de werkloosheid gering. De belastingopbrengsten zijn hoog, de deviezenpositie is, ondanks schuldaflossingen aan het buitenland, sterk. Het levenspeil van de arbeiders vertoont een duidelijke stijging, voor de middengroepen in loondienst is er een tendens tot denivellering. Op het sociale en op het culturele terrein worden belangrijke maatregelen voorbereid, en zijn andere reeds in

toepassing. Om de laatste subsidies — overgebleven van hetgeen direct na de oorlog werd ingevoerd om de kosten van levensonderhoud laag te houden, de subsidies op de melk en op de woningbouw, is het krijgsrumoer gaande. De roep om belastingverlaging is niet van de lucht. Het is hoogconjunctuur in Nederland.

Partijgenoot Roemers zal voor U een inleiding houden over de sociale en economische politiek. In de congresmap vindt gij een resolutie, door het Partijbestuur aan U voorgelegd. Ik wil dus kort zijn. Toch wil ik enkele algemene opmerkingen maken. In deze tijd van hoogconjunctuur zie ik nationaal twee belangrijke hoofdtaken. De eerste is: waakzaamheid met het oog op de mogelijkheid van een

conjunctuuromslag. Het deed mij genoegen, dat in de Eerste Kamer, evenals in December op de vergadering van de Vereniging voor de Staathuishoudkunde, vele stemmen opgingen, die ertegen waarschuwden de belastingverlagingen te vroeg in te voeren. En niet alleen van *onze* kant. Waakzaamheid met het oog op een conjunctuuromslag blijft echter ook geboden ten aanzien van de werkgelegenheid, al is er thans een krappe arbeidsmarkt. En met het oog op latere moeilijkheden, zal het ook nodig zijn aandacht te blijven schenken aan de opvoering van de produc-[missing]

kan ontstaan bij een minder overspannen toestand of bij een ernstige inzinking. Dat is de ene kant. En de andere kant is: Waakzaamheid ten aanzien van de *verdeling* van het maatschappelijk inkomen en van het maatschappelijk vermogen. Het belangrijke stuk, door het NVV enkele dagen geleden gepubliceerd, getuigt van die waakzaamheid ten volle. Ik voeg er aan toe, dat wij natuurlijk ook bij de verdelingsvraagstukken de conjunctuursituatie in het oog dienen te houden. Wij zullen het vraagstuk van de beperking der belastingverlaging, en van het reserveren — dus *niet* uitgeven van een deel van de belastinginkomsten — met de eventuele vergroting van de sociale en culturele uitgaven en de verbetering van het loonpeil, steeds in onverbrekelijk onderling verband moeten blijven zien.

Dit behoeft ons niet te doen aarzelen om nieuwe mogelijkheden te zien en te verwerkelijken, zolang wij er in slagen de nationale economie een expanderende, en zich uitbreidende economie te doen zijn. In verband met een der congres-voorstellen heb ik nog eens nageslagen, en nagerekend, wat wij in de ‘Weg naar Vrijheid’ hadden gesteld. Op bladzijde 122 en 123 vindt gij, voor het bepalen van de mogelijkheden voor een toekomstig beleid, aangegeven, welke verwachting er bij ons bestond omtrent de ontwikkeling van het

nationale inkomen. Daar werd uitgegaan van een stijging van dat inkomen in vijf jaar tijds — van 1950 op 1955 — met 25 pct., terwijl dan daartegenover werd verondersteld, dat de Marshallhulp zou aflopen èn dat door een ongunstiger prijsverhouding tussen invoer en uitvoer rond 1 milliard gulden verloren zou gaan. De beide laatste veronderstellingen zijn voor 1954 waarheid geworden. Hoe staat het met de eerste — belangrijkste — vraag: die van de stijging van het nationale inkomen?

In 1951 en 1952 leek het er even op, alsof de veronderstellingen in de 'Weg naar Vrijheid' te optimistisch zouden zijn, en ik heb er toen braaf het zwijgen toe gedaan, al jeukten mij soms de vingers om te antwoorden op schampere opmerkingen. De gevolgen van de oorlog op Korea betekenden namelijk een — door de regeringspolitiek bewust tevoorschijn geroepen — vermindering van activiteit Het indexcijfer van de industriële productie: 139 in 1950, steeg dan ook slechts tot 145 in 1951 en tot 147 in 1952. Maar zodra de Korea-spanning verwerkt was, schoot de productie omhoog: tot 163 in 1953, dus met 16 punten in één jaar, en tot 177 in 1954. In de beide laatste maanden van 1954 — een aanduiding voor hetgeen *gemiddeld* in 1955 waarschijnlijk gehaald zal worden — lag de industriële productie-index op het ongekend hoge cijfer van 188. En naast de industriële productie steeg die in de landbouw; het havenverkeer nam aanmerkelijk toe; de inkomsten uit vreemdelingenverkeer vermeerderden, en ook de inkomsten uit in het buitenland belegde kapitalen. De cijfers over 1954 zijn nog niet ten volle bekend. Maar uit wat ik voorlopig heb kunnen verzamelen meen ik — met voorbehoud — te mogen afleiden, dat reeds in 1954 — dus een jaar vóór de verwachting in de 'Weg naar Vrijheid' uitgesproken — t.o.v. 1950, en naar de prijzen van dat jaar gerekend — een verhoging van het nationale inkomen met 20 pct. zal zijn verkregen. De achterstand in 1951 en 1952 is dus ten volle ingehaald. Dit *gestegen* inkomen, de expansie van onze economie in sneller mate dan onze bevolking, maakt een serie verbeteringen direct bereikbaar. Ik wees er reeds op, dat op sociaal gebied de actie in volle gang is. Ik heb als voorzitter van een commissie uit de Sociaal-Economische Raad intensief kunnen meewerken aan het rapport over de ouderdomsverzekering. De grote mate van overeenstemming in de SER bereikt, en de grote voldoening waarmee dat rapport allerwege is ontvangen, zijn tekenen van een *algemeen verlangen* om *nu* op dit gebied een tweede, grote sprong vooruit te doen. Wij hopen,

[missing]

vergeten niet, partijgenoten, dat de *eerste* grote sprong vooruit de Noodwet was, waaraan

de naam van Drees onverbrekelijk verbonden is.

Er staat meer op stapel. Minister Suurhoff heeft bijna gelijktijdig met de vraag van de ouderdomsvoorziening, ook die van de toestand van de weduwen en wezen, en de invaliditeitsverzekering aan de orde gesteld bij de SER. Beide vraagstukken zijn thans in behandeling, waarbij dat van de voorziening bij invaliditeit het moeilijkste,
maar ook het zwaarst wegende is. Maar ook voor een sprong vooruit op dit gebied, en op dat van de weduwenverzorging schijnt de tijd rijp geworden, buiten en — zie de congresvoorstellen van de afdelingen — in onze rijen. Deze vraagstukken zullen veel van onze aandacht vragen, maar toch, nog meer wil ik U verzoeken, uw blik gericht te houden op de *culturele* noodzakelijkheden.

In de 'Weg naar Vrijheid' werd voorgesteld, om — bij het bereiken van de productieverhoging van 25 pct., waarvan voor *bestedings*mogelijkheden 15 pct. overbleef, de uitgaven voor *onderwijs* en *culturele diensten* te verhogen met 43 pct. Zodra de gegevens er zijn, zullen wij kunnen nagaan, hoe de zaken in dit opzicht staan. Er is een verheugende vooruitgang geweest, er is, gelukkig, een steeds sterker wordende drang op dit gebied *nog veel meer* te doen. Het gaat daarbij natuurlijk om kleiner klassen, om uitbreiding van de leerplicht, maar ook om methode en inhoud van het onderwijs, en om de sociale positie van de onderwijzer, die meestal slechts gewaardeerd wordt, als er een tekort is in de soort... Het gaat natuurlijk om recreatie en vrije-tijdsbesteding, maar ook om de dieper liggende culturele ontplooiingsmogelijkheden. Het gaat om krotopruiming en verbetering van het woning- peil, maar ook om de vormgeving van steden en dorpen, en de zorg voor het landschap. Het gaat om het geven van inhoud aan de gelijkheid van kansen, om democratische bewustwording, om de sociale samenhang van mens en groep en gemeenschap. In een expanderende economie vordert het bewustwordingsproces van ons, partijgenoten, een *doorbraak* in ons denken naar sociale en culturele richtingen van een nog nimmer gekende omvang.

Een *expanderende economie* ... Het helpt niet, congres, of wij er doekjes om winden. De vraag van de *verdeling* van de welvaart — en soms van de armoede, kan grotendeels nog nationaal worden behandeld. Maar het antwoord op de vraag òf er een *grotere* welvaart komt, ligt bij de verhoudingen, zoals zij voor Nederland zijn, niet meer hier, maar in de economische situatie buiten onze grenzen. Het integratie-proces der Nederlandse economie in het grotere geheel is in volle gang. Wij zullen daarvan de consequenties hebben te zien en

te aanvaarden. En ook bier betekent het proces een ontwikkeling van isolement naar aanraking, van afsluiting naar openheid, van angstvallige beschutting naar de soms ruwe confrontatie. Wij mogen niet aan de stellers van het mandement ten opzichte van het politieke leven het verwijt tegenvoeren van te grote beschutting, en bij die andere integratie een schotje zetten om elke sociale en economische verworvenheid. Wij zullen in de *grotere* ruimte als socialisten de strijd hebben aan te binden voor sociale welvaart en economische expansie. In internationaal geïntegreerd verband. Wij zullen ons doel slechts kunnen bereiken — ik tracht het zeer kort samen te vatten in één formule — door een *gezamenlijke strijd* voor een *tezamen ontworpen* sociaal en economisch program, van de *Verenigde* Socialistische partijen in de *Verenigde* Staten van Europa. In deze formule ligt een program — zij geeft richting aan ons denken, aan ons wetenschappelijk onderzoek, aan onze politieke activiteit. Zij vraagt het doorbreken, van de nationale grenzen, ook van de nationale gedachtegrenzen, voor een internationale integratie.

Gelijktijdig met die noodzaak van integratie van Europa, staat reeds voor de deur die andere noodzaak: de samenhang der wereldverhoudingen te zien, en

[missing]

het levenspeil van de volkeren in Zuid-Oost Azie en [missing] Afrika, en dat van de volkeren in West-Europa en een groot deel van Amerika en Australië, *moet* kleiner worden, door een *sneller* verhoging van het levenspeil in die onder-ontwikkelde gebieden. Een sociale èn een politieke noodzaak. Wij vroegen ook voor dit probleem in de 'Weg naar Vrijheid' reeds aandacht. Wij verklaarden ons bereid een deel van het nationale inkomen daarvoor beschikbaar te stellen. Deze bereidheid is nadien in het parlement door de fractie herhaald, en door de Nederlandse Regering in de Verenigde Naties onderstreept en ondersteund. Het medewerken aan de uitvoering van een samen met de te ontwikkelen gebieden opgesteld groot program, zal de samenhang tussen de landen der vrije wereld aanmerkelijk vergroten, en het emancipatieproces dat zich overal doorzet, verhaasten, en gelijktijdig daarmee het nu nog dikwijls, historisch volkomen verklaarbare antithetische karakter ervan doen overgaan in het karakter van ingroeien en samengroeien, dat deze wereld bitter behoeft.

Bij deze gigantische taak, deze wereldomvattende taak terwille van sociale gerechtigheid en menselijke samenhang, met op de achtergrond die gelijkheid van kansen, die thans nog voor honderden millioenen op de wereld een onbereikbaarheid is, zullen wij de Verenigde Staten van Amerika aan onze zijde vinden, als de politieke tendens, welke daar bij de

tussentijdse verkiezingen tot uitdrukking kwam, zich doorzet. Wij hebben onze bevrijding en ons herstel voor een niet onbelangrijk deel te danken aan de Verenigde Staten, en de samenhang der vrije wereld — als zij nog zou bestaan! — zou heel wat geringer zijn, indien de steun van Washington werd gemist. Maar, anders dan na de eerste wereldoorlog, hebben de isolationisten *niet* gewonnen. In dit economisch en politiek voor de gang van zaken in de wereld zo beslissende land is de groei van het denken vanaf het isolement naar wereldpolitiek denken toe in volle gang en het is op dit democratisch proces van bewustwording, dat wij onze hoop mogen bouwen. Bij alle openheid voor bezwaren en bij alle mogelijkheid tot critiek.

Partijgenoten, ik zou willen, dat wij op dit congres met evenveel nadruk zouden kunnen spreken van een proces van democratische bewustwording ook m Rusland. De spanning, die achter het IJzeren Gordijn bestaat, dringt soms tot ons door. Wij zagen de opstand in Oost-Berlijn, de massale vlucht van Oost- naar West-Duitsland, wij kennen de voortdurende onrust in Tsjecho-Slowakije, en de laatste dagen is het licht gevallen op de herrie in Bern en in Kopenhagen. Dat betreft telkens satellietstaten. In het oude Russische rijk zelf zijn ook belangrijke dingen gaande, maar het duiden ervan is niet eenvoudig. Is de val van Malenkow het gevolg van een *persoonlijke* machtsstrijd tussen heersers — van een organisatorische machtsstrijd tussen staatsbureaucratie, partijbureaucratie en leger, of van een wijdvertakte onrust ten gevolge van interne economische en sociale spanningen? Of — nog weer anders — het gevolg van een economische en militaire heroriëntatie, nodig geworden door de wijzigingen in het militaire bestel door de uitvinding van de atoomsplitsing- en waterstofbommen?

Waarschijnlijk hebben vele oorzaken tot de paleisrevolutie, of werkelijke wijziging, bijgedragen. Maar de spanning in de wereld — die groter of kleiner zal worden — zal niet wijken, zolang niet het proces van overgang van isolement naar een ingroeien in de wereld op basis van een interne wijziging in Rusland zelf is ingezet, en zich heeft doorgezet. Telkens rijst voor ons op de dreiging van een nieuwe oorlog. Welnu, congres, zo staan de zaken en niet anders. Pas als de wind van de democratische bewustwording door de grote Russische ruimte waait, is de vrede veilig. Gedurende die spanning in de wereld, en ònder die spanning, hebben wij

[missing]

te doen. Wij vragen daartoe uw bereidheid. wij vragen uw aandeel in het werk en in het

denken. Maak de Partij groot voor de grote taak. Reeds nu degenen die belangrijke aandacht hebben besteed aan de verzorging van dit congres dankend, en U allen een hartelijk welkom toeroepend, verklaar ik dit congres voor geopend.

Het woord is daarna aan pg. *J. Willems,* voorzitter van de Katholieke Werkgemeenschap in de Partij van de Arbeid.